

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง
อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์
ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของ
ท้องถิ่นและของชาติและจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้
ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย ภูมิปัญญา
ไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คน
ไทย สามารถปรับ ประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุล ระหว่าง
คนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ ตามยุค
กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง ได้เล็งเห็นความสำคัญของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์
ท้องถิ่นเพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเระ
จังหวัดปัตตานีเป็นปัจจุบัน และเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้
สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์
ท้องถิ่น เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือ ปราชญ์
ท้องถิ่น ต่อไป

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง
ผู้จัดทำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมี ผู้ให้คำกัตความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ เช่น

กรมวิชาการ (๒๕๓๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการ สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

สามารถ จันทรสุรีย์ (๒๕๓๖) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น ๙ ด้าน

๑. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งสามารถพึ่งพาตนเองได้ในสถานการณ์ต่าง เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำข้าวสังข์หยดและข้าวไรซ์เบอร์รี่

๒. ด้านอุตสาหกรรม การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย และประหยัด อันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ เช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้ การทอผ้า ทอเสื่อ การทำเครื่องจักสาน

๓. ด้านการแพทย์ ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรที่อยู่หลากหลาย อาทิ การใช้ใบกระเพราแก้ขับลม ท้องอืด ท้องเฟ้อ การนวดแผนโบราณและการประคบที่ใช้สมุนไพรประกอบการนวด การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน

๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน

๕. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน สร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชน

ในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการชุมชน

๖. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ ซึ่งแต่ละภาคจะมีการสร้างสรรค์ศิลปะพื้นบ้านที่แตกต่างกัน เช่น การแข่งตีกลองของภาคเหนือ การร้องอีแซวของภาคกลาง หมอลำของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การรำโนราห์ของภาคใต้

๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม ในแต่ละภาคจะภาษาถิ่นแตกต่างกัน เช่น ดอกไม้บานไม่รู้โรย ภาษาถิ่นเหนือเรียกว่า ดอกตะล่อม ภาษาอีสานเรียกว่า ดอกสามปีบเหนียว ภาษาถิ่นใต้เรียกว่า ดอกกุญหรี ซึ่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมทำได้หลายวิธี เช่น การจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงการอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่น เช่น ขุนช้างขุนแผน ไกรทอง

๘. ด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี ได้แก่ ความสามารถในการประยุกต์และการปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอน การบวชป่าเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติไม่ให้ถูกทำลาย หรือการทำบุญประเพณีข้าวของชาวอีสาน ซึ่งหลังจากหมดฤดูเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ชาวนาจะแบ่งข้าวเปลือกมาถวายทำบุญแก่วัด ซึ่งถือเป็นมงคลสูงสุด

๙. ด้านโภชนาการ เนื่องจากประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ โดยแต่ละท้องถิ่นจึงนำเอาวัตถุดิบที่มีสรรพคุณทางยามาประกอบอาหาร เช่น ภาคเหนือมีแกงฮังเล ใส่อั่ว น้ำพริกอ่อง ขนมหินน้ำเงี้ยว ภาคกลางมีข้าวคลุกกะปิ ขนมหินน้ำพริก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีส้มตำปลาร้า เนื้อแดดเดียว ลาบ ซุบหน่อไม้ และภาคใต้มีแกงเหลือง แกงไตปลา

ด้านเกษตรกรรม

- การทำข้าวสังข์หยดและข้าวไรซ์เบอร์รี่
- การทำน้ำตาลโตนด
- การทำนา

อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำข้าวสังข์หยดและข้าวไรซ์เบอร์รี่”

ข้าวสังข์หยด มีคุณค่าทางอาหารสูงกว่าข้าวพันธุ์อื่น ๆ คือ มีกากใยอาหารสูง จึงมีประโยชน์ในการชะลอความแก่ นอกจากนี้มีโปรตีน ธาตุเหล็ก และฟอสฟอรัสสูงกว่าข้าวพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งมีประโยชน์ในการบำรุงโลหิต บำรุงร่างกายให้แข็งแรง และป้องกันโรคความจำเสื่อม นอกจากนี้ยังมีสารแอนตี้ออกซิแดนท์ พวก oryzanol และมี Gamma Amino Butyric Acid (GABA) ช่วยลดอัตราเสี่ยงของการเป็นมะเร็ง จึงนับได้ว่าข้าวพันธุ์สังข์หยด เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่มีคุณค่าทางอาหารสูงมาก ๆ ชนิดหนึ่ง

กลุ่มชาวบ้าน ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี ในอดีต ได้นำพันธุ์ข้าวมาทดลองปลูกในพื้นที่ และพบว่าพันธุ์ข้าวสามารถเติบโตและผลิตเมล็ดข้าวได้ดี มีคุณภาพ ทำให้ชาวบ้านเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับของคนในพื้นที่ จึงมีการจัดกลุ่มชาวบ้านเป็นกลุ่มอนุรักษ์ข้าวสังข์หยด ขึ้น ทำให้ข้าวสังข์หยดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาว ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน นางพร้อย ไชยแก้ว เลขที่ ๓๕ หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านกลาง กลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี และชาวบ้านในชุมชนคนอื่นๆต่างร่วมมือกันสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ต่อไป

อนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำข้าวสังข์หยดและข้าวไรซ์เบอร์รี่”

นางพร้อย ไชยแก้ว

35 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านกลาง

อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

กลุ่มผลิตข้าวกล้องสังข์หยด

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำน้ำตาลโตนด”

พื้นที่ ต.บ้านกลาง อำเภอบะนาเร จังหวัดปัตตานี มีต้นตาลจำนวนมากน้อย ทั้งที่ชาวบ้านปลูกเองและตาลที่ขึ้นตามธรรมชาติ ธรรมชาติของต้นตาลจะมีอายุยืนยาวเกินร้อยปี ให้ผลผลิตอย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องบำรุงรักษาเหมือนพืชชนิดอื่น ต.บ้านกลาง อำเภอบะนาเร จังหวัดปัตตานี มีทั้งสิ้น ๙ หมู่บ้าน ในทุกหมู่บ้านมีชาวบ้านที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น เก็บน้ำตาลจากตาลโตนด นำมาแปรรูปเป็นตาลแว่น และน้ำตาลเหลว สร้างรายได้ หมู่บ้านมีการผลิตน้ำตาลออกมาตามสูตรของแต่ละบ้าน แต่ละครัวเรือน เกษตรกรในตำบล บ้านกลางประสบความสำเร็จในการทำน้ำตาลโตนด อย่างชัดเจน และผลิตน้ำตาลแว่น รวมถึงน้ำตาลเหลว ออกมาได้อย่างมีคุณภาพ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ได้แก่

นายเจะยิ เจ๊ะเต๊ะ บ้านเลขที่ ๕๒ หมู่ ๕ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นายอุทัย จิตรเสน บ้านเลขที่ ๗๑/๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นางรอปียะ เจะละ บ้านเลขที่ ๔๐/๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

เป็นเกษตรกรใน อบต บ้านกลางที่ ประสบความสำเร็จในการทำน้ำตาลโตนด และสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และสามารถส่งผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ออกสู่ตลาดได้

อนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำน้ำตาลโตนด”

นายเจะยิ เจ๊ะเต๊ะ

บ้านเลขที่ 52

หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านกลาง

อนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำนา”

นายถ้วนเลาะ ตูแวนปีรุ บ้านเลขที่ ๑๔๕/๑ หมู่ ๘ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เป็นเกษตรกรใน อบต บ้านกลางที่ ประสบความสำเร็จในการทำนาได้ผลผลิตเป็นจำนวนมาก สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และสามารถจำหน่ายออกสู่ตลาดได้

ด้านอุตสาหกรรม

- บ้านรักษะกะลา
- การจักสานไม้ไผ่
- ตีหม่อ หรือ ตีหมา
- ทำวงกบ
- ทำกรงนก
- สร้างประตูลาย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “บ้านรักษะกะลา”

บ้านรักษะกะลา หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านกลาง อำเภอบะนาเร จังหวัดปัตตานี จัดตั้งโดย นายสาเหตุชูโลมัน อันอดับ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เด็กๆในหมู่บ้านใช้เวลาว่างหลังจากเลิกเรียนมาร่วมทำกิจกรรม และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ผลลัพธ์ที่นำมาทำสิ่งของจะมาจาก "กะลา" ที่มีอยู่ภายในหมู่บ้าน ผลลัพธ์จะมีหลากหลายประเภท เช่น พวงกุญแจ, โคมไฟ, นาฬิกา, ที่เสียบนามบัตร ฯลฯ

ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่หนุ่มสาววัยทำงาน นิยมที่จะย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานนอกพื้นที่ ในทุกภูมิภาคของประเทศ ไม่เว้นแม้แต่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในพื้นที่ห่างไกล จึงเหลือเพียงคนแก่และเด็กอยู่กันเพียงลำพังเป็นจำนวนมาก เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย การที่จะลดกระแสการออกไปทำงานนอกพื้นที่ที่มีความจำเป็นต้องปลูกฝังความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนก่อน “กลุ่มบ้านรักษะกะลา” คือ ชื่อของกลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาว ใน ตำบลบ้านกลาง อำเภอบะนาเร จังหวัดปัตตานี ที่ร่วมกันผลิตภัณฑ์เครื่องใช้และของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น รากไม้ กะลามะพร้าว เปลือกหอย ลดปัญหาการออกไปทำงานนอกพื้นที่ในช่วงเวลาว่างจากการช่วยพ่อแม่ทำอาชีพหลัก คือ อาชีพประมง ซึ่งจะมีเวลาว่างในฤดูมรสุม ๔ เดือน ที่ออกทะเลไม่ได้ เยาวชนคนหนุ่มสาว ก็ไปทำงานในมาเลเซีย ถึง ๘๐% ปัญหาชุมชนถูกทิ้งร้าง เพราะเยาวชนออกไปทำงานนอกพื้นที่ นับวันจะมีมากขึ้นๆ

นายสาเหตุชูโลมัน อันอดับ ผู้ก่อตั้งกลุ่มบ้านรักษะกะลา ซึ่งมีบทบาทในการเป็นอาสาพัฒนาชุมชนมาก่อน และได้เข้าไปพูดคุยกับชาวบ้าน ให้เริ่มเห็นปัญหาและร่วมกันแก้ไขโดยสร้างพื้นที่ให้เยาวชนมาฝึกอาชีพร่วมกัน โดยเอาวัตถุดิบในชุมชนมาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น รากไม้ กะลามะพร้าว เปลือกหอย ได้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน กลุ่มรักษะกะลา จึงเป็นพื้นที่กลางในการทำอาชีพเสริม และเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและลงมือทำทั้งผู้ใหญ่ เยาวชนและเด็ก ทั้งในและนอกระบบมาเรียนรู้ร่วมกัน และกระตุ้นจิตสำนึกรักบ้านเกิดของตัวเอง เป็นพลังที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน การคิดและลงมือทำ อย่างเป็นกระบวนการ ทำให้กลุ่มบ้านรักษะกะลาเติบโตขึ้น สร้างความเชื่อมั่นให้คนในชุมชน กล้าที่จะส่งบุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม จากแรกๆ มีเพียง ๓ - ๔ คน แต่ตอนนี้ ต้องมีการคัดกรองคนที่ตั้งใจจริงๆ และมีการแบ่งกลุ่มตามอายุของเยาวชนอีกด้วย

“สมาชิกบางคนก็เป็นเยาวชนนอกระบบ บางคนก็เรียนหนังสือ หลังเลิกเรียน ก็มาทำกิจกรรมที่นี่ ได้ไปออกกำลังกาย ได้ไปออกบวรชายของ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ไม่มีในห้องเรียน ทำให้ได้รับแรงบันดาลใจ ในอนาคตอาจจะมีธุรกิจเป็นของตัวเอง มั่นคงและทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนได้” นายสาเหตุชูโลมัน อธิบายถึงหลักคิดในการทำงานพัฒนาศักยภาพกลุ่มเยาวชน ทำให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชน นอกจากจะทำให้ทุกคนมีอาชีพเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ จะต้องควบคู่ไปกับการปลูกฝังความรู้สึกรัก ความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิดให้กับเยาวชนที่กำลังเติบโตขึ้นมาเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนในรุ่นต่อๆ ไป

อนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “รักษ์กะลา”

นายสาเหตุชูไธมัน อันอดับ

27/5 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านกลาง

อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การจักสานไม้ไผ่”

งานจักสานไม้ไผ่ เกิดขึ้นโดยการใช้ไม้ไผ่นำมาจัก ผ่า ฉีก ให้เป็นเส้นบาง ๆ แล้วนำมาขัด สาน สอด ไขว้ ขึ้นโครงเป็นรูปทรง ทำเป็นภาชนะ เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ จัดเป็นงานศิลปหัตถกรรม และหัตถกรรม พื้นบ้านที่มีความผูกพันและอยู่คู่กับวิถีชีวิตของ คนไทยมาอย่างยาวนาน แสดงได้ถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา บรรพบุรุษ มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณ มีอยู่ในทุกภาคของ ประเทศ ด้วยเป็นทั้งหัตถกรรมที่เป็นของใช้ในใน คราวเรือนและชีวิตประจำวันจนถึงเป็นอาชีพที่เป็นแหล่งรายได้อีกด้วย การสร้างสรรค์งานจักสานไม้ไผ่ต้องใช้ ทั้งภูมิปัญญา ความประณีต ความละเอียดอ่อน และทักษะฝีมือเชิงช่าง ตั้งแต่ การรู้จักคุณสมบัติของไม้ไผ่แต่ ละชนิดที่มีความเหมาะสมกับ การนำมาใช้ประโยชน์ในการจักสาน การเตรียมเส้นเพื่อการสาน ที่เหมาะสมกับ การสานผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด แต่ละรูปแบบ และที่สำคัญคือการสานขึ้นรูปจนสำเร็จเป็นผลิตภัณฑ์เครื่อง จัก สานไม้ไผ่ที่นำไปใช้ประโยชน์ตามที่ต้องการ งาน หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ จึงยังคงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ ยังคงมีการสืบทอดต่อกันมา นับจากอดีตกาลจนถึงปัจจุบัน

นางเขียว โฉมแก้ว บ้านเลขที่ ๖๗ หมู่ ๗ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นางสาวสุทิพ ดีบุญธรรม บ้านเลขที่ ๗๘/๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นายจะอาลี ลาเตะ บ้านเลขที่ ๔๔/๓ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นายมะแอ มาซู บ้านเลขที่ ๔๘/๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นางอีม อัจฉรงค์ บ้านเลขที่ ๓๓/๑ หมู่ที่ ๙ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

หนึ่งในชาวบ้านที่ยังคงสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ โดยการจัดกลุ่มจักสานไม้ขึ้นใน ชุมชนของตน เพื่อให้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นยังคงเป็นที่รู้จักของเยาวชนรุ่นหลังต่อไป

กิจกรรมการอนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “การจัดสานไม้ไผ่ หมู่ที่ 7

นางเจียว โฉมแก้ว

67 หมู่ 7 ตำบลบ้านกลาง

อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำ “ตีหมอ หรือ ตีหมา”

หมาตักน้ำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งเป็นความรู้ความสามารถของชาวบ้าน ที่มีการปรับตัว และนำวัสดุใกล้ตัวมาประดิษฐ์ออกมาเป็นนวัตกรรมใหม่เพื่อใช้สอย ในที่นี้คือการนำกาบของต้นหมากมา ประดิษฐ์เป็นภาชนะตักน้ำเรียกว่า “หมาตักน้ำ” ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สั่งสมมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย เกิดจาก ประสบการณ์ หรือการสะสมความรู้ ลองผิด ลองถูกมาหลายยุคหลายสมัย

นางนอม สุวรรณสงเคราะห์ ๗๕ หมู่ ๔ ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี ได้จัดกลุ่ม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำ “ตีหมอ หรือ ตีหมา” ขึ้น เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของท้องถิ่นไว้

นางนอม สุวรรณสงเคราะห์

75 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำกรงนก”

74/2 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร จังหวัดปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำวงกบ”

นายเจอะอัลตลดอรอะเฮง เจะมุ

117/1 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร จังหวัดปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “สร้างซุ้มประตูชัย”

นายอับดุลเลาะ อาแว

139/3 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร จังหวัดปัตตานี

ด้านการแพทย์ ได้แก่

- ด้านแพทย์แผนไทยชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ด้านแพทย์แผนไทย ”

การแพทย์แผนไทย ตาม พรบ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ๒๕๔๒ หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจ วินิจฉัย บำบัด รักษา หรือป้องกันโรค หรือการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์หรือสัตว์ การผดุงครรภ์ การนวดไทย และให้รวมถึงการผลิตยาแผนไทย และการประดิษฐ์อุปกรณ์ และเครื่องมือทางการแพทย์แผนไทย โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกัน

นางสาวมารีเยาะ มะเกะ ๒๑๖/๕ หมู่ ๘ ต.บ้านกลาง อำเภอบะนาระ จังหวัดปัตตานี เป็นเจ้าหน้าที่ด้านแพทย์แผนไทย “รักษาด้วยสมุนไพร / แผนโบราณ” ของชุมชน เพื่อส่งเสริมระบบบริการการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพผู้ป่วย ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ ยังมีบุคคลในหมู่บ้านอีกหลายท่านที่มีความรู้เป็นที่น่าเชื่อถือ และช่วยเหลือเบื้องต้น ได้แก่

นางยามีลี๊ะ ยาโม บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นายมะแอ หมุดประเสริฐ บ้านเลขที่ ๑๗๙/๑ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นางตูแวบีเคาะ ฮามะ บ้านเลขที่ ๖๓/๑ หมู่ที่ ๓ ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นายหนู ไชยเสน บ้านเลขที่ ๗๐ หมู่ที่ ๔ ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นางแอเสาะ เจะเลาะ บ้านเลขที่ ๔๒ หมู่ที่ ๖ ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นายเจอะอุเซ็ง ตาเยะ บ้านเลขที่ ๑๓๘ หมู่ที่ ๘ ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นางสาวรอสีตะ ฮามะ บ้านเลขที่ ๙๗ หมู่ที่ ๘ ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ด้านแพทย์แผนไทย

“รักษาด้วยสมุนไพร / แผนโบราณ”

นางสาวมารีเยาะ มะกะ

216/5 หมู่ 8 ตำบลบ้านกลาง

อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

รักษาโรคผิวหนัง, ฝี, คัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “รักษาด้วยสมุนไพร / แผนโบราณ”

นายมะแอ หมุดประเสริฐ

๑๗๙/๑ หมู่ ๑ ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร จังหวัดปัตตานี

นางสาวรอสีตะ ฮามะ

97 หมู่ 8 ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร จังหวัดปัตตานี

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม ได้แก่

- สร้างบ้านให้ปลา(ซั้ง)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างบ้านให้ปลา (ซั้ง)

ซั้งหรือปะการังเทียมพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาแต่อดีต เป็นเครื่องมือดึงดูดสัตว์น้ำให้มาอาศัยอยู่รวมกัน จำนวนมาก เพื่อความสะดวกต่อการทำการประมง ของชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่ง โดยสร้างขึ้นด้วยวัสดุธรรมชาติ ที่สามารถย่อยสลายในน้ำได้ โดยรูปแบบของการทำซั้ง จะแตกต่างกันตามภูมิปัญญาแต่ละชุมชน

ส่วนประกอบของซั้ง

- ไม้ไผ่ จำนวน ๘ ท่อนยาวท่อนละ ๑ เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒.๕-๔ นิ้ว
- เถาว์วัลย์ หรือเชือก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ มิลลิเมตร
- ทางมะพร้าว หรือ กิ่งเสม็ด ขนาดยาว ๑.๕-๒.๕ เมตร จำนวน ๓-๔ กิ่ง

ประโยชน์ของซั้ง

เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ และเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำขนาดเล็ก นอกจากนี้ ยังมีประโยชน์ต่อกิจกรรมการตกปลา ซั้งไม่เพียงแต่จะมีประโยชน์ทางตรงแล้ว ยังมีประโยชน์ทางอ้อมด้วย คือ ป้องกันการทำการประมงของเรือขนาดใหญ่ เช่น เรืออวนลาก มาทำการประมงในเขตหวงห้ามได้อีกทางหนึ่งด้วย

วิธีการทำซั้ง

นำไม้ไผ่มาตัดเป็นท่อน แล้วผูกด้วยเถาว์วัลย์หรือเชือก ผูกติดกับทางมะพร้าวทำเป็นซั้งชนิดของสัตว์น้ำ มักพบสัตว์น้ำขนาดเล็ก เช่น ปลากระแห ปลาทุบแวก และปลาสิ่กุน เป็นต้น ส่วนสัตว์น้ำขนาดใหญ่ เช่น ปลาอินทรี ปลาสาก และปลากะโทงแทง เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างบ้านให้ปลา (ซั้ง)

ชมรมอนุรักษ์ประมงพื้นบ้านและทรัพยากรทะเลตำบลบ้านกลาง
ตั้งอยู่บ้านบางมะรวด หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านกลาง

ด้านศิลปกรรม

- สอนและเผยแพร่การรำโนราห์
- นาฏศิลป์
- ดนตรีไทย
- วาดภาพลายกอและเรือ/ร่ม/วิว

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “สอนและเผยแพร่การรำโนราห์”

มโนราห์เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมของคนในภาคใต้ องค์ประกอบหลักในการแสดงมโนราห์ คือเครื่องแต่งกาย และเครื่องดนตรี เครื่องแต่งกายประกอบด้วย เทริด เป็นเครื่องประดับศีรษะของตัวนายโรงหรือโนราใหญ่หรือตัวยืนเครื่อง เครื่องลูกปัดร้อยด้วยลูกปัดสีเป็นลายมีดอกดวง ใช้สำหรับสวมลำตัวท่อนบนแทนเสื้อ ปีกนกแอ่นหรือปีกเหม่ง ทับทรวงปึกหรือหางหงส์ ผ้านุ่ง สนับเพลลา ผ้าห้อยหน้า ผ้าห้อยข้างกำไลต้นแขน-ปลายแขน และเล็บ ทั้งหมดนี้เป็นเครื่องแต่งกายของโนราใหญ่หรือโนรายืนเครื่อง ส่วนเครื่องแต่งกายของตัวนางหรือนางรำเรียกว่า “เครื่องนาง” ไม่มีกำไลต้นแขนทับทรวง และปีกนกแอ่น

เครื่องดนตรีของโนรา ส่วนใหญ่เป็นเครื่องตีให้ จังหวะ ประกอบด้วย ทับ (โทนหรือทับโนรา) มี ๒ ใบ เสียง ต่างกันเล็กน้อย ใช้คนตีเพียงคนเดียว เป็นเครื่องตีที่สำคัญ ที่สุด เพราะทำหน้าที่คุมจังหวะและเป็นตัวนำในการเปลี่ยน จังหวะทำนองตามผู้รำ กลองทำหน้าที่เสริมเน้นจังหวะและ ล้อเสียงทับ ปี่ โหม่ง หรือ ฆ้องคู่ ฉิ่ง และแตระ มโนราห์มีการแสดง ๒ รูปแบบ คือ โนราประกอบ พิธีกรรม (โนราโรงครู) และโนราเพื่อความบันเทิง

อบต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี มีการสอนและเผยแพร่การรำ มโนราห์ โดยมีกลุ่มผู้ดูแลและส่งเสริมการแสดงมโนราห์ ดังนี้

๑. นางปราณี จันอินทร์ ๘๑/๑ หมู่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี
๒. นางกรัณยา พันโท ๓๙ หมู่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี
๓. นางธันห์นัตถ์ ยศศิริ ๕๗/๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี
๔. นายมานิตย์ ชุมเพชร หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี
๕. นายรงค์ ยอดศรี ๗๙ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สอนและเผยแพร่การรำโนห์รา หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกลาง

นางปราณี จันอินทร์
91/1 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกลาง
อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

นางกรัณยา พันโท
39 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกลาง
อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

อนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “ด้านส่งเสริมการแสดงมโนราห์”

นางธันห์นัตต์ ยศศิริ

57/1 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านกลาง

อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

อนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “ด้านส่งเสริมคณะกลองยาว”

นายรงค์ ยอดศรี
๗๙ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านกลาง
อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

อนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “ด้านวาดภาพลายกอและ/ร่ม”

นายมะยำนัม อูมา

98/4 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

ด้านโภชนาการ

- การทำหม้อแกงโบราณ
- การทำข้าวเกรียบปลา
- การทำขนมพื้นบ้าน/เบเกอรี่

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำหม้อแกงโบราณ”

พื้นที่ หมู่ ๕ ต.บ้านกลาง อำเภอปะนาเร จังหวัดปัตตานี ที่ได้มีกิจกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำหม้อแกงโบราณ” เพื่อ อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ไม่ให้สูญหายไป และยังคงอยู่ในท้องถิ่น

นางไชนับ วามะ บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ ๕ ต.บ้านกลาง อำเภอปะนาเร เห็นความสำคัญของขนมหม้อแกงโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และนิยมทำกันมายาวนานพื้นที่ท้องถิ่นของตน นางไชนับ วามะ จึงได้ทำกิจกรรมนี้ขึ้นเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนต่อไป

กิจกรรมการอนุรักษ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำหม้อแกงโบราณ หมู่ที่ 5

นางไชนับ วามะ
29 หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านกลาง
อำเภอปะนาเร จังหวัดปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำข้าวเกรียบปลา”

พื้นที่ หมู่ ๑ และหมู่ที่ ๘ ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร จังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ การประมง ออกเรือหาปลา สร้างรายได้ให้ครอบครัว ได้ปลาสดมาจำหน่าย เมื่อมีจะนวนมาก จึงได้สร้างอาชีพ การแปรรูปอาหารทะเลขึ้นเพื่อเป็นจุดขายเพิ่มขึ้น คือ การทำข้าวเกรียบปลา ซึ่งได้ทำอย่างต่อเนื่อง และขอรับการสนับสนุน เรื่องการส่งเสริมการบรรจุภัณฑ์ การใช้พลังงานเข้าช่วยการในการอบข้าวเกรียบให้แห้งและสะอาด จึงควรค่าแก่การส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้ให้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ไม่ให้สูญหายไป และยังคงอยู่ในท้องถิ่น

ข้าวเกรียบปลา ใช้รับประทานเป็นอาหารว่าง วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตที่สำคัญ คือ เนื้อปลาสด และมีส่วนผสมที่หลากหลาย เช่น แป้งสาชู แป้งมัน ไข่ไก่ พริกไทย งาดำ และสาหร่ายพม nang โดยเนื้อปลาที่นำมาใช้จะต้องสด เพื่อรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ไม่มีวัตถุดิบเสีย เมื่อจะรับประทาน นำไปทอดในน้ำมันที่มีปริมาณมากและร้อนปานกลาง เพื่อข้าวเกรียบจะได้พองตัวได้เต็มที่ ผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบปลามีหลายเกรดหลายราคา ราคาขึ้นอยู่กับวัตถุดิบและคุณภาพของสินค้าที่ใช้ ราคาจะอยู่ประมาณ ๓๐-๒๐๐ บาท ซึ่งข้าวเกรียบปลาที่มีราคาแพงก็จะเป็นข้าวเกรียบปลาที่ทำจากปลาหลังเขียว หรือปลาตาบ ซึ่งเป็นปลาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของปลาอยู่แล้ว มีความอร่อย ความหอม ของเนื้อปลา และส่วนผสมที่มากด้วยคุณภาพ ข้าวเกรียบปลาหลังเขียวสีจะออกคล้ำ ๆ แต่มีกลิ่นหอมมาก ส่วนข้าวเกรียบปลาตาบจะสีขาวสวยน่ารับประทาน ข้าวเกรียบปลา มีรสชาติเดียว คือ รสดั้งเดิม ต่อมาการผลิตข้าวเกรียบก็จะมีสูตรเฉพาะ แต่ละที่ "สูตร" การผลิตจะไม่เหมือนกันและได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบมีให้เลือกได้หลายรูปแบบ หลายรสชาติ ได้แก่

นางนุรมา มะเสง บ้านเลขที่ ๕๓/๑ หมู่ ๑ ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร

นางมะเนาะ อาลี บ้านเลขที่ ๕๘/๑ หมู่ ๑ ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร

นางฮัจวารียะ อาหรับ บ้านเลขที่ ๓๗/๑ หมู่ ๘ ตำบลบ้านกลาง อำเภอปะนาเร

นางนุรมา มะเสง
53/1 หมู่ 1 ต.บ้านกลาง
อ.ปะนาเร จ.ปัตตานี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำขนมพื้นบ้าน/เบเกอรี่”

นางสาวพัชรา เปาะซา
๒๑๙ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านกลาง
อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี